

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКУ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ

Анотація. Обґрунтовано особливості оцінки ліквідності банку. Розглянуто проблеми застосування важелів захисту незбалансованості ліквідності у діяльності вітчизняних банків із метою підвищення фінансової стійкості та ефективності функціонування банківської системи в Україні.

Аннотация. Обосновано особенности оценки ликвидности банка. Рассмотрены проблемы применения рычагов защиты несбалансированности ликвидности в деятельности отечественных банков с целью повышения финансовой устойчивости и эффективности функционирования банковской системы в Украине.

Annotation. The article is devoted to features in assessing the bank liquidity. The problems of application of liquidity imbalance protection instruments are considered in banks activities in order to increase financial stability and efficiency of the banking system in Ukraine.

Ключові слова: банк, ліквідність банку, нормативи ліквідності, достатня ліквідність банку, надлишок ліквідності, управління ліквідністю.

Банківська ліквідність відіграє життєво важливу роль як у діяльності окремого банку, так і всієї банківської системи держави. Науковці серед методів, які використовуються у ході оцінки ліквідності, виділяють методи внутрішньої та зовнішньої оцінки ліквідності.

Питанням оцінки ліквідності банку присвячені роботи багатьох вітчизняних та іноземних науковців, таких, як: Е. Сапрунович, О. Деревська, Герасимович А. М., Стельмах В. С., Міщенко В. І., Крилова В. В., Оконська О. О. та ін. [1 – 8].

Метою дослідження є узагальнення теоретичних положень комплексної оцінки ліквідності банку.

До методів внутрішньої оцінки ліквідності належать: коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу та аналіз грошових потоків (як різновид – оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку). До методів зовнішньої оцінки ліквідності належать: оцінка зміни характеристики платоспроможності банку та оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку (таблиця) [3].

Таблиця

Методи оцінки ризику ліквідності банку

Метод	Суть методу	Застосування
1	2	3
Внутрішні методи		
Коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу	Розрахунок співвідношення залишків ліквідних активів і зобов'язань банку, які відображаються на балансі	1. Під час управління ліквідністю у великих банках і банках, де відсутня можливість проводити аналіз платіжних потоків. 2. У ході внутрішнього аналізу – органами контролю, рейтинговими агентствами
Аналіз грошових потоків	Розрахунок на дату, яка аналізується, всіх вхідних і вихідних грошових потоків	1. У процесі управління більшістю банків, здатних організувати в себе моніторинг і оцінку грошових потоків, що проводяться банком. 2. Під час зовнішнього аналізу застосовується рідко, оскільки в офіційній звітності банку немає всієї необхідної інформації

1	2	3
Зовнішні методи		
Оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку	Розраховується обсяг ліквідних коштів, які потрібні банку в разі максимального зменшення його зобов'язань	1. У ході управління ліквідністю середніми банками, які здійснюють велику кількість операцій, за неможливості використати метод аналізу платіжних потоків. 2. У процесі зовнішнього аналізу використовується так само активно, як і коефіцієнтний метод
Оцінка зміни характеристики платоспроможності банку	Оцінюються сигнали з ринку, які свідчать про погіршення платоспроможності банку	1. Під час управління ліквідністю як самостійний метод використовується дуже рідко, застосовується лише як додатковий індикатор. 2. У ході зовнішнього аналізу найчастіше використовують клієнти банку

З таблиці видно, що найуживанішою методикою проведення аналізу ліквідності є коефіцієнтний метод. Сутність даного методу полягає в застосуванні великої кількості коефіцієнтів, що з різних боків характеризує стан ліквідності кожного банку.

Різні коефіцієнти переважно розраховуються як співвідношення між обсягами активів і відповідних зобов'язань. Розрахунок коефіцієнтів ліквідності у вигляді економічних нормативів входить до складу обов'язкової звітності банків і використовується регуляторами для контролю за рівнем ліквідності кредитних організацій.

Виділяють три основні групи коефіцієнтів:

1. Коефіцієнти для розрахунку обсягу і структури зобов'язань банку.

2. Коефіцієнти для визначення обсягу і структури ліквідних коштів, що знаходяться на балансі банку.

3. Коефіцієнти, що дають можливість визначити здатність виконання банком своїх зобов'язань за рахунок ліквідних активів.

Як правило, визначається один (або декілька) основних коефіцієнтів для оцінки ліквідності. Інші є додатковими (допоміжними), які допомагають детальніше дослідити той чи інший аспект оцінки ліквідності.

Найбільш вживаним і основним коефіцієнтом є коефіцієнт миттєвої ліквідності. Використання усіх перелічених та інших допоміжних показників допомагає всебічно аналізувати потреби й стан ліквідності, а також точніше оцінювати ризик незбалансованої ліквідності банку.

Однак коефіцієнтний аналіз не дає інформації щодо строкової структури активів і зобов'язань.

Для розроблення інших додаткових коефіцієнтів необхідно корегувати активи та пасиви на можливий притік і відтік коштів з урахуванням ризику втрати вкладень.

Ризик втрати вкладень банку вираховують за допомогою коригування обсягу активів на суму проблемних активів, при цьому ступінь ризику втрати вкладень банк оцінює самостійно, враховуючи вимоги регулятора щодо формування резервів на випадок можливих втрат банку [8].

Подібний невикористаний потенціал залучення грошових коштів і прогнозний відтік банківських ресурсів включається до розрахунку коефіцієнтів ліквідності.

Також існує інший метод оцінки ризику незбалансованої ліквідності – структурний метод, що полягає в оцінці структури активів і пасивів. До основних завдань цього методу відносять:

визначення частки ліквідних активів і нестабільних пасивів банку;

визначення їх співвідношення і частки надлишкової або недостатньої ліквідності;

виявлення інших факторів ризику незбалансованої ліквідності, за допомогою поглиблення певних ланок вивчення в структурі активів і пасивів банку.

Застосування даного методу необхідно для тактичних управлінських рішень щодо управління ліквідністю банку.

Для характеристики структурного методу оцінки ризику найбільше значення має, яким чином здійснюється структуризація активів і пасивів банку і наскільки об'єктивну картину ризику вона дає.

Зазвичай структуризацію можна здійснювати двома шляхами:

на підставі усереднених показників (середньомісячних, середньоквартальних тощо);

на підставі щоденних даних.

Сутність першого підходу визначає ефективність стратегії банку з управління ризиком ліквідності, а другий орієнтований на прийняття рішень у режимі реального часу.

Під час класифікації активів і пасивів банку враховуються строки, які залишилися до погашення відповідних зобов'язань. Для обліку й аналізу співвідношення вкладень і зобов'язань різних строків банки складають календарі платежів.

Визначення співвідношення активів і пасивів банку відповідних строків дозволяє виявити наявність ризику недостатньої або надлишкової ліквідності і визначити рівень ризику. Якщо обсяг активів перевищує обсяг відповідних за строком пасивів, то банк наражається на ризик надлишкової ліквідності, навпаки – на ризик недостатньої ліквідності [2].

Перевагою структурного методу є можливість прийняття рішення з управління поточною, середньостроковою та довгостроковою ліквідністю та ризиків, що пов'язані з нею. Ефективність цього методу вища, ніж нормативного, оскільки під час застосування останнього аналізується співвідношення окремих статей, а у ході структурного – вивчаються всі статті балансу. Структурний метод оцінки ризику на відміну від нормативного дозволяє крім нормативів миттєвої, поточної та довгострокової ліквідності розраховувати співвідношення активів і пасивів банку з строком погашення до 7 днів, від 7 до 30 днів, понад 30 днів, неліквідних активів і постійних пасивів, а також будь-яких інших статей балансу банку. Таким чином, дані аналізу структурного методу оцінки ризику незбалансованої ліквідності доповнюють результати коефіцієнтного методу [5].

Тим самим використання результатів отриманих двома методами: нормативним та структурним, дозволяє найточніше визначити величину ризику незбалансованої ліквідності, а також виявити найбільш впливові фактори та виробити систему заходів щодо їх зниження.

До основного якісного чинника ліквідності відносять види залучених депозитів, їхні джерела і стабільність. Тому аналіз депозитної бази є відправним моментом в аналізі ліквідності банку до підтримки його надійності [1].

Оцінка ліквідності банку шляхом аналізу грошових потоків банку ґрунтується на дослідженні його вхідних і вихідних грошових потоків.

Показником, який характеризує стан ліквідної позиції банку, є розрив ліквідності (GAP) – різниця між сумою надходжень і сумою використаних коштів. Якщо наявні ліквідні засоби за обсягом перевищують їх використання, то існує додатний розрив ліквідності ($GAP > 0$). Це той надлишок ліквідних засобів, який необхідно швидко інвестувати в дохідні активи до виникнення потреби в грошових коштах. Коли потреба в ліквідних засобах за обсягом перевищує їх наявність, то банк має від'ємний розрив (дефіцит) ліквідності ($GAP < 0$) і перед ним постає завдання пошуку найдешевших і найдоступніших джерел поповнення коштів [8].

Пропозиція готівкових коштів формується за рахунок тимчасово вільних коштів окремих банків на міжбанківському кредитному ринку, нових депозитних внесків клієнтів банку, поповнення вже існуючих рахунків, доходів тощо. Завданням керівництва банку є задоволення попиту на готівку в повному обсязі, тобто підтвердження платоспроможності банку [4].

Для задоволення попиту на ліквідні кошти банк використовує деякі з потенційних джерел пропозиції, найважливішим з яких є надходження депозитів від клієнтів (включаючи поповнення вже існуючих вкладів). Цьому джерелу пропозиції ліквідних коштів притаманна сезонність. Надходження на рахунки клієнтів інтенсивніші на початку місяця і в середині. Погашення клієнтами раніше виданих кредитів надає додаткові кошти для задоволення нових потреб у ліквідних коштах разом із продажем активів банком (таких, як ліквідні цінні папери з інвестиційного портфеля) [4].

Тому для збалансування попиту та пропозиції ліквідності має бути враховане її основне функціональне призначення, що полягає у вирішенні таких завдань, як:

- задоволення попиту на кредитні ресурси;
- виконання вимог за депозитними операціями;
- обмеження неприбуткового продажу активів;
- оптимізація вартості залучених ресурсів на фінансовому ринку;
- оптимізація дохідності банківських операцій і загальної прибутковості банку.

Отже, для гармонійного розвитку діяльності банку необхідно на належному рівні дотримуватися усіх визначених нормативів, аналізувати вплив чинників, які впливають на стан ліквідності та розробляти ефективну політику управління як активами, так і пасивами, при цьому дотримуючись усіх встановлених постанов та законів НБУ.

Для побудови ефективної системи управління ліквідністю необхідним є врахування таких особливостей: існування різних підходів до визначення ліквідності, що призводить до виникнення значної кількості методів (способів) її оцінки; наявність тісного взаємозв'язку між ліквідністю та дохідністю.

Оцінка ліквідності банку на основі коефіцієнтів є найбільш доступною і поширеною. Суть цього методу полягає в розрахунку низки коефіцієнтів, що характеризують ліквідність балансу, стабільність зобов'язань банку і потреби банку в додаткових ліквідних коштах.

Найбільш поширеним основним коефіцієнтом є коефіцієнт миттєвої ліквідності, за яким може здійснюватися факторний аналіз.

Для задоволення попиту на ліквідні кошти банк використовує деякі з потенційних джерел пропозиції, найважливішим з яких є надходження депозитів від клієнтів (включаючи поповнення вже існуючих вкладів).

У ході розробки стратегії управління ліквідністю має бути враховане її основне функціональне призначення, що полягає у вирішенні таких завдань: задоволення попиту на кредитні ресурси; виконання вимог за депозитними операціями; обмеження неприбуткового продажу активів; оптимізація вартості залучених ресурсів на фінансовому ринку; оптимізація дохідності банківських операцій і загальної прибутковості банку.

Наук. керівн. Костюк О. М.

Література: 1. Герасимович А. М. Коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу банку / А. М. Герасимович // Вісник КЕФ КНЕУ імені В. Гетьмана. – 2011. – № 1. – С. 17–26. 2. Деревська О. Активно-пасивні операції та управління ліквідністю банківської установи / О. Деревська // Вісник НБУ. – 2010. – № 7. – С. 44–55. 3. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду : науково-аналітичні матеріали. Вип. 11 / В. С. Стельмах, В. І. Міщенко, В. В. Крилова та ін. – К. : ЦНД НБУ, 2008. – 220 с. 4. Муравьев В. В. Определение потребности банка в ликвидных средствах на основе "теории спроса на деньги" [Электронный ресурс] / В. В. Муравьев. – Режим доступа : <http://www.bankclub.ru/>. – Название с экрана. 5. Оконська О. О. Банківська ліквідність: оцінка, регулювання та оптимізація : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / О. О. Оконська. – Тернопіль : Тернопільський держ. економічний ун-т, 2005. – 20 с. 6. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Інструкція, затверджена Постановою Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0841-01>. – Назва з екрана. 7. Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України : Положення Національного банку України від 30.04.09 № 259 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1120-06>. – Назва з екрана. 8. Сапрунович Е. Управление риском ликвидности / Е. Сапрунович // Банковское дело. – 2009. – № 7. – С. 17.